

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГАЛИЦЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ІМЕНІ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА
ЮРИДИЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ**

Циклова комісія юридичних дисциплін

КУРСОВА РОБОТА

з дисциплін

Кримінальне право України та Кримінальний процес

на тему:

**ХУЛІГАНСТВО ТА ЙОГО ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА СУМІЖНИХ
КРИМІНАЛЬНИХ СКЛАДІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ**

Виконала:

Студентка групи Пб-31

Захарчич Юлія

Керівник:

Кухар В.В.

Тернопіль, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ХУЛІГАНСЬКІ ПРОЯВИ.....	5
1.1. Правова природа та характерні ознаки дрібного хуліганства.....	5
1.2. Кримінально-правова характеристика хуліганства: поняття, ознаки та форми прояву.....	8
1.3. Критерії розмежування дрібного хуліганства та кримінально караного хуліганства.....	13
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДРІБНЕ ХУЛІГАНСТВО.....	16
2.1. Юридичний склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173 КУпАП.....	16
2.2. Адміністративні стягнення за вчинення дрібного хуліганства та особливості їх застосування.....	20
РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ХУЛІГАНСТВА.....	22
3.1. Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України.....	22
3.2. Суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України.....	25
РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ХУЛІГАНСТВА ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА.....	28
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми. Хуліганство в Україні є правопорушенням, за яке передбачена як кримінальна так і адміністративна відповідальність. Своєчасний і правильний розгляд кримінальних та адміністративних проваджень про хуліганство є дієвим засобом захисту нормальних умов життя людей, поновлення порушених прав потерпілих.

Хуліганські прояви залишаються актуальною соціально-правовою проблемою, що негативно впливають на громадський порядок, моральні цінності та загальне почуття безпеки в суспільстві. В українському законодавстві передбачено два основні механізми відповідальності за такі дії – адміністративну та кримінальну. Дрібне хуліганство кваліфікується за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП), тоді як кримінально каране хуліганство передбачене статтею 296 Кримінального кодексу України (надалі – КК України).

Правозастосовна практика часто стикається з труднощами при розмежуванні цих двох видів відповідальності, що може призводити до неправильної кваліфікації дій правопорушників, порушення їхніх прав або, навпаки, до уникнення належного покарання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема хуліганства відзначається сталим інтересом спеціалістів у різних галузях науки. Зокрема, вивчення цього явища було предметом кримінологічних, кримінально-правових, криміналістичних та психолого-юридичних досліджень. На сучасному етапі цю проблему досліджували М. М. Єфімов, О. А. Івахненко, В. О. Калашнік, В. В. Кузнецов, В. В. Бабаніна та О. Кузнецова, О. Г. Кулик, І. В. Наумова та А. А. Бова, В. В. Налуцишин, Г. І. Піщенко та інші автори.

Об'єктом дослідження – суспільні відносини, що виникають у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку із вчиненням дрібного хуліганства і хуліганства, а також реалізацією адміністративної та кримінальної відповідальності за такі протиправні діяння.

Предметом дослідження – норми адміністративного та кримінального законодавства України, які регулюють відповідальність за дрібне хуліганство і хуліганство, наукові підходи до їх тлумачення, судова практика, а також проблеми кваліфікації та відмежування зазначених правопорушень від суміжних складів адміністративних і кримінальних правопорушень.

Мета курсової роботи – комплексне дослідження адміністративно-правових та кримінально-правових засад відповідальності за дрібне хуліганство і хуліганство, визначення критеріїв їх відмежування від суміжних правопорушень, аналіз проблем кваліфікації та формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства і практики його застосування.

Для досягнення мети передбачено вирішення таких **завдань**:

1. Визначити сутність та ознаки дрібного хуліганства й хуліганства.
2. Проаналізувати законодавчі положення, що регламентують адміністративну та кримінальну відповідальність за хуліганські дії.
3. Здійснити порівняльний аналіз складів адміністративного та кримінального правопорушення.
4. Виявити проблеми кваліфікації та межі розмежування між дрібним хуліганством і хуліганством.
5. Окреслити шляхи вдосконалення правового регулювання та правозастосовної практики у сфері боротьби з хуліганством.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ХУЛІГАНСЬКІ ПРОЯВИ

1.1. Правова природа та характерні ознаки дрібного хуліганства

Дрібне хуліганство є одним із найбільш поширених адміністративних правопорушень, що посягають на громадський порядок і спокій громадян. Такі протиправні прояви негативно впливають на нормальне функціонування суспільних відносин, порушують правила поведінки у громадських місцях та створюють атмосферу зневаги до загальноприйнятих норм співжиття. Саме тому законодавець передбачив адміністративну відповідальність за вчинення таких дій.

Відповідно до статті 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), дрібним хуліганством визнається нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян, а також інші подібні дії, які порушують громадський порядок і спокій громадян. За вчинення зазначеного правопорушення передбачено застосування адміністративних стягнень у вигляді штрафу, громадських робіт або адміністративного арешту [1].

Аналіз наведеного законодавчого визначення дає підстави стверджувати, що дрібне хуліганство є винним, протиправним діянням, яке хоча й не характеризується високим ступенем суспільної небезпечності, однак посягає на встановлений порядок поведінки у громадських місцях та порушує спокій інших осіб. На відміну від хуліганства, передбаченого кримінальним законодавством, адміністративне правопорушення не пов'язане із грубим порушенням громадського порядку, застосуванням насильства, зброї чи інших предметів, здатних заподіяти шкоду здоров'ю людини.

Юридична характеристика дрібного хуліганства розкривається через елементи його складу. Насамперед об'єктивна сторона проявляється у вчиненні активних дій, що порушують громадський порядок. До таких дій належать використання нецензурної лексики у громадських місцях, образливе чіпляння до

громадян, демонстративні прояви неповаги до оточуючих та інші аналогічні вчинки, наслідком яких є порушення громадського спокою.

Обов'язковою ознакою складу цього адміністративного правопорушення є місце його вчинення. Закон пов'язує відповідальність саме з поведінкою у громадському місці, тобто там, де перебуває або може перебувати невизначене коло осіб. До таких місць належать вулиці, площі, парки, заклади торгівлі, транспорт загального користування, державні установи, а також інші місця масового перебування людей. Вчинення аналогічних дій у приватному середовищі не завжди утворює склад дрібного хуліганства, оскільки в такому випадку може бути відсутній один із його обов'язкових елементів [2].

Суб'єктом дрібного хуліганства є фізична осудна особа, яка на момент вчинення правопорушення досягла шістнадцятирічного віку, що відповідає загальним положенням щодо адміністративної відповідальності, визначеним КУпАП [1].

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини. Правопорушник усвідомлює протиправність власної поведінки, передбачає її негативний вплив на громадський порядок і спокій громадян та свідомо допускає або бажає настання таких наслідків.

Таким чином, дрібне хуліганство є самостійним видом адміністративного правопорушення, характерними рисами якого є порушення громадського порядку внаслідок умисних протиправних дій, учинених у громадському місці. Сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак дає можливість відмежувати його від інших адміністративних проступків, а також від кримінально караного хуліганства, що має істотно вищий ступінь суспільної небезпечності.

У науковій літературі дрібне хуліганство розглядається не лише як адміністративне правопорушення, а й як одна з форм девіантної поведінки, що свідчить про нехтування загальновизнаними правилами співжиття, нормами моралі та культури поведінки у суспільстві. Такі дії характеризуються демонстративною неповагою до оточуючих та створюють негативний вплив на стан громадського порядку.

Так, В. Ю. Бабков визначає дрібне хуліганство як прояв соціальної незрілості особи та її правового нігілізму, який нерідко супроводжується навмисною провокаційною поведінкою щодо інших громадян [3, с. 36]. Наведена позиція акцентує увагу на тому, що в основі такого правопорушення лежить не лише порушення встановлених правил поведінки, а й свідоме ігнорування загальноприйнятих суспільних цінностей.

Схожої думки дотримується й О. П. Кальман, яка підкреслює, що дрібне хуліганство належить до найбільш поширених адміністративних правопорушень, які посягають на громадський порядок. Науковиця зазначає, що значна кількість таких проступків свідчить про рівень правової культури населення та ефективність діяльності держави щодо забезпечення громадського порядку. Саме тому своєчасне виявлення, припинення та притягнення винних осіб до відповідальності мають важливе превентивне значення [4, с. 42].

Окремої уваги потребує законодавча конструкція статті 173 КУпАП, у якій поряд із конкретними формами протиправної поведінки використано формулювання «інші подібні дії». Такий підхід дозволяє охопити широке коло діянь, що порушують громадський порядок, однак водночас містить оціночний характер. Відсутність законодавчого визначення переліку таких дій нерідко призводить до неоднакового застосування норми на практиці, залишаючи значний простір для дискреційних повноважень працівників правоохоронних органів і суду. Саме ця особливість неодноразово ставала предметом наукових дискусій та критичних зауважень з боку правників щодо необхідності більш чіткого нормативного визначення ознак складу адміністративного правопорушення.

Отже, дрібне хуліганство слід розглядати як умисне адміністративне правопорушення, що виражається у демонстративному нехтуванні правилами поведінки у громадських місцях та посягає на громадський порядок і спокій громадян. Хоча ступінь суспільної шкідливості таких дій не є достатнім для визнання їх кримінально караними, їх вчинення негативно впливає на суспільні відносини у сфері забезпечення громадського порядку. У випадках, коли

протиправна поведінка набуває більшої інтенсивності, супроводжується застосуванням насильства, особливою зухвалістю чи іншими кваліфікуючими ознаками, вона може утворювати склад кримінального правопорушення або спричиняти настання більш суворої юридичної відповідальності.

1.2. Кримінально-правова характеристика хуліганства: поняття, ознаки та форми прояву

Хуліганство належить до кримінальних правопорушень, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Законодавче визначення цього складу закріплено у статті 296 Кримінального кодексу України, відповідно до якої хуліганством визнається грубе порушення громадського порядку, вчинене з мотивів явної неповаги до суспільства та таке, що супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом [5].

Конструкція складу цього кримінального правопорушення є досить складною, оскільки законодавець використовує низку оціночних понять, зокрема «грубе порушення громадського порядку», «явна неповага до суспільства», «особлива зухвалість» і «винятковий цинізм». Відсутність їх чіткого нормативного визначення нерідко ускладнює процес правової кваліфікації та зумовлює виникнення труднощів під час відмежування хуліганства від інших кримінальних правопорушень, насамперед злочинів проти життя і здоров'я особи.

Одним із ключових критеріїв такого відмежування є об'єкт кримінально-правової охорони. Як зазначалося у роз'ясненнях Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, при кваліфікації діяння необхідно враховувати не лише безпосередній об'єкт посягання, а й мотив його вчинення [6].

Безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок, під яким розуміють урегульований нормами права та загальновизнаними правилами співжиття стан суспільних відносин, що забезпечує громадський спокій, повагу

до прав і свобод інших осіб, дотримання правил поведінки у громадських місцях та належний рівень суспільної дисципліни. Саме на ці суспільні відносини посягає особа, яка демонстративно ігнорує встановлені правила поведінки та відкрито виявляє неповагу до суспільства.

Натомість у кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я людини основним безпосереднім об'єктом виступають особисті немайнові блага людини, зокрема її життя та здоров'я. Саме ця відмінність об'єкта посягання є однією з визначальних під час правильної правової оцінки вчиненого діяння [6].

Не менш важливе значення для розмежування має суб'єктивна сторона кримінального правопорушення. Для хуліганства характерним є спеціальний мотив — явна неповага до суспільства. Зазвичай винна особа прагне продемонструвати власну зверхність, протиставити себе оточуючим, привернути до себе увагу або знехтувати загальновизнаними правилами поведінки. Такі дії нерідко мають демонстративний характер і спрямовані не стільки проти конкретної особи, скільки проти встановленого громадського порядку [6].

На відміну від цього, кримінальні правопорушення проти здоров'я людини можуть бути вчинені з найрізноманітніших мотивів, які здебільшого не є обов'язковою ознакою складу відповідного кримінального правопорушення. Причинами заподіяння тілесних ушкоджень можуть виступати помста, ревності, особиста неприязнь, корисливі мотиви, расова, національна чи релігійна нетерпимість, а також інші особисті або ситуативні спонукання. Саме тому встановлення справжнього мотиву поведінки особи має вирішальне значення для правильної кваліфікації її дій та відмежування хуліганства від суміжних складів кримінальних правопорушень.

Одним із найбільш дискусійних питань кримінально-правової кваліфікації є відмежування хуліганства від групового порушення громадського порядку. Практика свідчить, що саме між цими складами кримінальних правопорушень найчастіше виникають труднощі під час правової оцінки вчинених дій. Це підтверджується результатами дослідження, проведеного І. М. Копотуном, відповідно до яких майже 78 % опитаних респондентів зазначили, що за певних

обставин кваліфікують діяння, передбачені ст. 293 та ч. 2 ст. 296 КК України, як групове хуліганство, оскільки не вбачають між ними чітких розмежувальних ознак.

Певна схожість зазначених кримінальних правопорушень дійсно існує. Насамперед вона зумовлена тим, що їх родовим та безпосереднім об'єктом виступає громадський порядок. Саме тому при поверхневому аналізі фактичних обставин справи їх кваліфікація може викликати труднощі. Водночас детальне дослідження складів цих кримінальних правопорушень дає змогу встановити низку істотних відмінностей, які мають вирішальне значення для правильної юридичної оцінки діяння.

На думку В. В. Кузнецова, одним із критеріїв розмежування є кількісний склад учасників правопорушення. Якщо хуліганство може бути вчинене як однією особою, так і групою осіб, то склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 293 КК України, обов'язково передбачає участь групи осіб, оскільки саме колективний характер протиправної поведінки є його визначальною ознакою [7, с. 140].

Важливе значення має й законодавча конструкція відповідних складів кримінальних правопорушень. Хуліганство належить до кримінальних правопорушень із формальним складом, тобто для визнання його закінченим не вимагається настання конкретних суспільно небезпечних наслідків. Натомість групове порушення громадського порядку має матеріальний склад, а тому кримінальна відповідальність пов'язується не лише з самим діянням, а й із настанням визначених законом наслідків.

Суттєвою відмінністю є також мотив вчинення кримінального правопорушення. Для хуліганства обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони виступає мотив явної неповаги до суспільства, який проявляється у демонстративному нехтуванні загальновизнаними правилами поведінки. Натомість учасники групового порушення громадського порядку можуть діяти з різних мотивів, зокрема політичних, соціальних, економічних чи інших, однак такі мотиви не повинні мати хуліганського характеру [7, с. 140].

Відрізняється і характер протиправної поведінки. Хуліганство зазвичай супроводжується особливо зухвалими або цинічними діями, що можуть проявлятися у насильстві щодо потерпілих, нанесенні тілесних ушкоджень, побоях, пошкодженні чи знищенні майна, зриві масових заходів, тривалому порушенні громадського спокою, а також інших демонстративних проявах неповаги до суспільства. Натомість при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 293 КК України, протиправна поведінка пов'язується зі створенням або організацією групи для порушення громадського порядку, керівництвом її діями, невиконанням законних вимог представників влади, блокуванням транспортних комунікацій, створенням перешкод у роботі підприємств, установ чи організацій та іншими діями, спрямованими на дезорганізацію нормального функціонування суспільних процесів [7, с. 140].

Таким чином, незважаючи на спільний об'єкт кримінально-правової охорони, хуліганство та групове порушення громадського порядку мають різні конструктивні ознаки, що стосуються суб'єктного складу, законодавчої конструкції, мотиву та характеру протиправної поведінки. Саме комплексний аналіз цих критеріїв дає можливість правильно відмежувати зазначені кримінальні правопорушення та забезпечити їх належну кримінально-правову кваліфікацію.

Додатковим критерієм розмежування хуліганства та групового порушення громадського порядку є вік, з якого настає кримінальна відповідальність. Законодавець визначив різний віковий ценз для цих кримінальних правопорушень. Так, за вчинення хуліганства кримінальна відповідальність настає з чотирнадцяти років, що свідчить про підвищену суспільну небезпечність цього діяння. Натомість суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 293 КК України, може бути лише осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку. Така законодавча диференціація ще раз підкреслює відмінність юридичної природи зазначених складів кримінальних правопорушень.

Аналіз матеріалів судової та слідчої практики свідчить, що в окремих випадках між цими кримінальними правопорушеннями існує тісний взаємозв'язок. Зокрема, групове порушення громадського порядку може розвиватися з первинних хуліганських дій, які згодом переростають у масштабніше порушення громадського порядку. За таких обставин поведінка винних осіб охоплює ознаки двох самостійних складів кримінальних правопорушень, що є підставою для їх кваліфікації за сукупністю відповідних статей Кримінального кодексу України [7, с. 141].

Водночас і зворотна ситуація потребує правильної кримінально-правової оцінки. Самі по собі дії, передбачені ст. 293 КК України, зазвичай не пов'язані з мотивом явної неповаги до суспільства, який є обов'язковою ознакою хуліганства. Проте якщо під час групового порушення громадського порядку особи вчиняють насильницькі дії, умисно пошкоджують майно, дезорганізують роботу підприємств, установ чи організацій, керуючись саме хуліганськими мотивами, їх поведінка виходить за межі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 293 КК України. У такому випадку для повної кримінально-правової оцінки вчиненого необхідною є додаткова кваліфікація за ст. 296 КК України [7, с. 141].

Отже, правильне відмежування хуліганства від групового порушення громадського порядку потребує комплексного аналізу всіх елементів складу кримінального правопорушення. Вирішальне значення мають не лише об'єкт посягання та характер протиправних дій, а й мотив їх вчинення, вік суб'єкта кримінальної відповідальності, а також фактичні обставини конкретної справи. Лише всебічне дослідження зазначених критеріїв забезпечує правильну кваліфікацію діяння та виключає помилки у правозастосовній практиці.

1.3. Критерії розмежування дрібного хуліганства та кримінально караного хуліганства

Однією з найбільш складних проблем правозастосовної практики є відмежування дрібного хуліганства, відповідальність за яке передбачена ст. 173 КУпАП, від хуліганства як кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України. Незважаючи на зовнішню схожість окремих проявів протиправної поведінки, зазначені діяння відрізняються насамперед ступенем їх суспільної небезпечності та характером посягання на громадський порядок.

Ключовою ознакою кримінально караного хуліганства є грубе порушення громадського порядку. Законодавець не розкриває зміст цього поняття, тому його тлумачення сформувалося переважно у судовій практиці та науковій доктрині. Під час оцінки того, чи є порушення громадського порядку грубим, необхідно враховувати сукупність обставин конкретного випадку. Значення мають характер і спосіб вчинення протиправних дій, їх тривалість, місце події, кількість потерпілих, їхній вік і стан здоров'я, а також масштаб негативних наслідків для громадського порядку, прав та законних інтересів громадян, підприємств, установ чи організацій [8].

Використання законодавцем саме поняття «грубе порушення громадського порядку» не є випадковим. Такий підхід покликаний чітко відмежувати кримінально каране хуліганство від адміністративного проступку. Якщо дрібне хуліганство характеризується незначним ступенем суспільної шкідливості та не спричиняє істотного порушення громадського порядку, то кримінальне правопорушення завжди пов'язане з більш небезпечними проявами протиправної поведінки. Саме тому під час кваліфікації необхідно встановити не лише факт порушення громадського порядку, а й оцінити характер заподіяної шкоди, її істотність, а також наявність ознак особливої зухвалості або виняткового цинізму, які прямо передбачені диспозицією ст. 296 КК України.

Практичне значення такого розмежування можна проілюструвати на прикладі. Якщо особа, перебуваючи у громадському місці, нав'язливо чіпляється

до перехожих, висловлюється нецензурною лайкою або іншим чином порушує громадський спокій, однак припиняє свої дії після законних зауважень і не застосовує фізичного насильства, її поведінка за наявності інших необхідних ознак може утворювати склад дрібного хуліганства. Натомість ситуація, коли винний демонстративно ігнорує зауваження потерпілої особи, застосовує до неї фізичне насильство, навіть якщо воно не спричинило тяжких наслідків, свідчить про значно вищий ступінь суспільної небезпечності діяння. За наявності мотиву явної неповаги до суспільства такі дії можуть бути кваліфіковані за ч. 1 ст. 296 КК України.

Таким чином, вирішальним критерієм відмежування адміністративно караного дрібного хуліганства від кримінального хуліганства є не лише характер окремих дій винної особи, а й їх загальна оцінка з позиції ступеня порушення громадського порядку. Саме наявність грубого порушення громадського порядку, що проявляється в особливій зухвалості або винятковому цинізмі, є тією ознакою, яка перетворює адміністративний проступок на кримінальне правопорушення та обумовлює застосування більш суворих заходів юридичної відповідальності [8].

Поняття «грубе порушення громадського порядку» не може тлумачитися ізольовано від фактичних обставин конкретного кримінального провадження. Вирішуючи питання про наявність цієї ознаки, необхідно оцінювати не лише сам характер протиправної поведінки, а й її наслідки для громадського порядку. Зокрема, значення мають спосіб вчинення діяння, його тривалість, місце події, кількість потерпілих, їхній вік, стан здоров'я, а також ступінь порушення прав, свобод та законних інтересів громадян. Лише комплексне дослідження цих обставин дає можливість встановити, чи досягло порушення такого рівня суспільної небезпечності, який є необхідним для кримінально-правової кваліфікації.

Водночас обов'язковою ознакою хуліганства залишається спрямованість дій винної особи на демонстративне нехтування загальноприйнятими правилами поведінки та нормальним функціонуванням суспільних відносин. Саме тому

зміст категорії «грубе порушення громадського порядку» повинен визначатися з урахуванням усієї сукупності об'єктивних і суб'єктивних ознак конкретного кримінального правопорушення, а не окремих його проявів.

Отже, кваліфікація хуліганства, передбаченого ст. 296 КК України, потребує всебічного дослідження фактичних обставин кожної справи. Використання законодавцем оціночних понять, таких як «грубе порушення громадського порядку», «особлива зухвалість» і «винятковий цинізм», нерідко ускладнює правозастосовну діяльність та зумовлює необхідність ретельного аналізу всіх елементів складу кримінального правопорушення.

Найчастіше труднощі виникають під час відмежування хуліганства від кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, групового порушення громадського порядку, а також від дрібного хуліганства, відповідальність за яке передбачена адміністративним законодавством. Незважаючи на окремі спільні ознаки, кожен із цих складів має власні юридично значущі особливості, що стосуються об'єкта посягання, об'єктивної та суб'єктивної сторін, характеру наслідків і ступеня суспільної небезпечності діяння.

Таким чином, правильне відмежування хуліганства від суміжних адміністративних і кримінальних правопорушень можливе лише за умови комплексної оцінки всіх обставин справи. Саме такий підхід забезпечує правильну кримінально-правову кваліфікацію діяння, сприяє однаковому застосуванню норм законодавства та мінімізує ризик помилок у правозастосовній практиці.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДРІБНЕ ХУЛІГАНСТВО

2.1. Юридичний склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173 КУпАП

Адміністративна відповідальність за дрібне хуліганство встановлена статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка визначає правові підстави притягнення особи до відповідальності за порушення громадського порядку, що не досягає ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення [1].

Для правильної юридичної кваліфікації діяння необхідно встановити наявність усіх елементів складу адміністративного правопорушення. У теорії адміністративного права традиційно виділяють чотири взаємопов'язані елементи складу: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону. Лише їх сукупність дає підстави для притягнення особи до адміністративної відповідальності [10, с. 43; 11, с. 354].

Аналіз місця статті 173 КУпАП у системі Особливої частини Кодексу свідчить, що дрібне хуліганство належить до адміністративних правопорушень, які посягають на громадський порядок і громадську безпеку. Саме тому родовим об'єктом цього адміністративного проступку виступають суспільні відносини, що забезпечують належний стан громадського порядку, громадського спокою та безпеки населення.

Під громадським порядком доцільно розуміти такий стан суспільних відносин, за якого забезпечуються нормальні умови життєдіяльності населення, реалізація прав і свобод людини, взаємна повага між членами суспільства, дотримання загальновизнаних правил поведінки, а також належне функціонування органів державної влади, підприємств, установ і організацій. Забезпечення громадського порядку є однією з основних передумов реалізації

конституційних прав людини, серед яких право на життя, повагу до честі й гідності, особисту безпеку та вільний розвиток особистості.

Важливість охорони громадського порядку підтверджується і міжнародними стандартами у сфері прав людини. Так, у статті 28 Загальна декларація прав людини закріплено право кожної людини на такий соціальний і міжнародний порядок, за якого права та свободи, проголошені цим міжнародним актом, можуть бути реалізовані в повному обсязі [12].

Поняття громадського порядку тісно пов'язане із категорією громадської безпеки, оскільки ефективне функціонування суспільства неможливе без належного рівня захищеності особи, суспільства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Громадська безпека охоплює систему суспільних відносин, спрямованих на запобігання заподіяння шкоди життю, здоров'ю, майну громадян, а також забезпечення стабільної діяльності державних і громадських інституцій [13, с. 80].

У сучасній юридичній науці громадська безпека розглядається як один із фундаментальних елементів публічної безпеки, що характеризує стан захищеності матеріальних і духовних цінностей суспільства, прав і свобод людини та громадянина, нормальної діяльності органів державної влади й інших соціальних інститутів. Саме належний рівень громадської безпеки створює необхідні умови для стабільного розвитку держави та реалізації законних інтересів кожного члена суспільства [14, с. 95].

Таким чином, родовим об'єктом дрібного хуліганства є суспільні відносини у сфері громадського порядку та громадської безпеки, порушення яких негативно впливає на реалізацію прав і свобод громадян, створює атмосферу суспільної напруги та перешкоджає нормальному функціонуванню суспільства.

Визначальне значення для правильної кваліфікації дрібного хуліганства має встановлення його безпосереднього об'єкта. Незважаючи на те, що стаття 173 КУпАП прямо вказує на посягання на громадський порядок і спокій громадян, у науковій літературі зміст цього поняття трактується по-різному. Зокрема, Л. М.

Волкова розглядає безпосередній об'єкт дрібного хуліганства як сукупність суспільних відносин, урегульованих нормами адміністративного права, що забезпечують громадський порядок, громадський спокій, охорону майна, честі та гідності особи [15, с. 54].

На нашу думку, таке визначення потребує певного уточнення. Громадський порядок є комплексною правовою категорією, яка вже охоплює забезпечення громадського спокою, повагу до честі й гідності людини, недоторканність власності, а також інші суспільні цінності, необхідні для нормального співіснування людей. Відповідно, зазначені елементи не слід розглядати як самостійні об'єкти посягання, оскільки вони є складовими єдиного механізму забезпечення громадського порядку. Водночас саме громадський спокій виступає тим благом, яке зазнає безпосереднього негативного впливу внаслідок вчинення дрібного хуліганства.

Громадський спокій можна визначити як стан суспільних відносин, що забезпечує безпечне перебування людей у громадських місцях, реалізацію ними своїх прав і свобод, повагу до честі, гідності та особистої недоторканності, а також можливість нормальної життєдіяльності без протиправного втручання з боку інших осіб. Саме порушення такого стану і становить основну суспільну шкідливість дрібного хуліганства.

Об'єктивна сторона цього адміністративного правопорушення характеризується вчиненням активних дій, які порушують громадський порядок і спокій громадян. До них належать нецензурна лайка у громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші аналогічні дії, передбачені диспозицією статті 173 КУпАП. При цьому образливе чіпляння не обмежується лише словесними висловлюваннями, а може проявлятися у нав'язливій поведінці, небажаному фізичному контакті чи інших діях, спрямованих на приниження людини, створення для неї психологічного дискомфорту або порушення її особистого спокою.

Суб'єктивна сторона дрібного хуліганства характеризується умисною формою вини. Особа усвідомлює, що її поведінка суперечить вимогам закону,

передбачає можливість порушення громадського порядку та спокою громадян і свідомо допускає або бажає настання таких наслідків. На практиці такі дії, як правило, вчиняються з прямим умислом, оскільки правопорушник цілеспрямовано демонструє власне нехтування загальноприйнятими правилами поведінки.

Особливого значення набуває мотив вчинення дрібного хуліганства. Його зміст полягає у демонстративній неповазі до суспільства, ігноруванні норм моралі та правил поведінки, що склалися у громадських місцях. Водночас мотив не завжди пов'язаний із бажанням заподіяти шкоду конкретній особі. Значно частіше винний прагне самоствердитися, привернути увагу оточуючих, продемонструвати власну зверхність або зневажливе ставлення до суспільних норм.

Мета вчинення дрібного хуліганства може бути різною, однак здебільшого вона зумовлена особистими інтересами правопорушника. Такими інтересами можуть бути прагнення привернути увагу до власної особи, самоствердитися за рахунок приниження інших людей, проявити агресію, продемонструвати фізичну чи психологічну перевагу або навмисно порушити громадський спокій.

За своєю юридичною конструкцією склад адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173 КУпАП, є формальним. Це означає, що адміністративна відповідальність настає вже з моменту вчинення передбачених законом протиправних дій незалежно від того, чи настали будь-які додаткові шкідливі наслідки. Сам факт посягання на громадський порядок є достатньою підставою для визнання правопорушення закінченим.

Отже, лише встановлення всіх елементів складу адміністративного правопорушення – об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони – дає можливість правильно кваліфікувати діяння за статтею 173 КУпАП. Їх сукупність є необхідною юридичною підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності та застосування передбачених законом заходів адміністративного впливу.

2.2. Адміністративні стягнення за вчинення дрібного хуліганства та особливості їх застосування

Статтею 173 КУпАП передбачено декілька видів адміністративних стягнень за вчинення дрібного хуліганства, що дає змогу індивідуалізувати відповідальність залежно від характеру правопорушення та особи правопорушника. За вчинення цього адміністративного проступку до винної особи можуть бути застосовані штраф у розмірі від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, громадські роботи тривалістю від сорока до шістдесяти годин, виправні роботи строком від одного до двох місяців із відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, а також адміністративний арешт строком до п'ятнадцяти діб [1].

Вибір конкретного виду адміністративного стягнення здійснюється з урахуванням загальних засад призначення адміністративних стягнень, визначених КУпАП. При цьому враховуються характер вчиненого правопорушення, ступінь вини особи, її майновий стан, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Особливістю правового регулювання відповідальності за дрібне хуліганство є використання законодавцем у диспозиції статті 173 КУпАП формулювання «інші подібні дії». Зміст цього поняття безпосередньо не конкретизований у законі, однак його тлумачення наведене у науково-практичних коментарях до Кодексу України про адміністративні правопорушення [16]. До таких дій, зокрема, відносять навмисне порушення громадського спокою телефонними дзвінками, виконання у громадських місцях нецензурних пісень або висловлювання непристойного змісту, демонстративні вигуки та свист під час проведення культурно-масових заходів, гучні крики в нічний час із хуліганських мотивів, справляння природних потреб у невстановлених місцях, безпідставне зупинення громадського транспорту, нанесення нецензурних написів чи малюнків на будівлі, паркани та інші об'єкти

благоустрою, зривання афіш і оголошень, умисне порушення черговості обслуговування, що супроводжується образами громадян, а також інші дії, які свідчать про демонстративну неповагу до суспільства та порушують громадський порядок [16].

Водночас наведений перелік не має нормативного характеру і не є вичерпним. Це пояснюється тим, що законодавець свідомо використовує оціночне поняття, яке дає можливість охопити різноманітні форми антигромадської поведінки, що не були прямо передбачені у диспозиції статті 173 КУпАП. Саме тому під час вирішення питання про наявність складу адміністративного правопорушення необхідно враховувати конкретні обставини кожної справи, характер поведінки особи, її спрямованість та наслідки для громадського порядку.

Відсутність законодавчо визначених критеріїв поняття «інші подібні дії» нерідко призводить до неоднакового застосування статті 173 КУпАП на практиці. За таких умов особливого значення набуває судова практика, яка поступово формує підходи до розуміння ознак дрібного хуліганства та забезпечує більш однакове застосування адміністративно-деліктного законодавства. Саме узагальнення судових рішень сприяє підвищенню правової визначеності та мінімізує ризик довільного тлумачення цієї норми правозастосовними органами.

РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ХУЛІГАНСТВА

3.1. Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України

Об'єктивна сторона хуліганства визначається сукупністю ознак, прямо передбачених статтею 296 КК України. До них належать грубе порушення громадського порядку, вчинене з мотивів явної неповаги до суспільства та таке, що супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Саме сукупність зазначених ознак відмежовує хуліганство від інших кримінальних правопорушень і адміністративних проступків, які також можуть посягати на громадський порядок.

Особливістю законодавчої конструкції статті 296 КК України є використання низки оціночних понять, зміст яких закон не конкретизує. Такі категорії, як «грубе порушення громадського порядку», «особлива зухвалість» та «винятковий цинізм», потребують оцінки з урахуванням фактичних обставин кожного кримінального провадження. Саме тому під час кваліфікації дій правопорушника вирішальне значення має аналіз способу вчинення діяння, його наслідків, поведінки винної особи, кількості потерпілих, місця події та інших обставин, що характеризують ступінь порушення громадського порядку.

Наявність у диспозиції статті 296 КК України значної кількості оціночних категорій зумовлює певні труднощі у правозастосуванні. Відсутність законодавчо визначених критеріїв їх розуміння призводить до неоднакової судової практики, а також розширює межі дискреційних повноважень органів досудового розслідування і суду. Це, своєю чергою, підвищує ризик різного тлумачення однакових за своїм змістом фактичних обставин.

Обов'язковою ознакою хуліганства є також його суб'єктивне спрямування, яке нерозривно пов'язане з об'єктивними проявами протиправної поведінки. Хоча кримінальне правопорушення вчиняється лише умисно, визначальне

значення для його кваліфікації має саме мотив явної неповаги до суспільства. Він відображає внутрішнє ставлення особи до загальновизнаних правил співжиття та проявляється у демонстративному нехтуванні ними. Саме цей мотив відрізняє хуліганство від багатьох інших кримінальних правопорушень, під час яких заподіяння шкоди зумовлене особистими неприязними стосунками, ревнощами, помстою або іншими особистими мотивами.

Хуліганський мотив свідчить про антисоціальну спрямованість поведінки винної особи, оскільки її дії спрямовані не лише проти конкретного потерпілого, а й демонструють відкрите нехтування суспільними цінностями та нормами поведінки. Саме тому встановлення мотиву є одним із ключових етапів правильної кримінально-правової кваліфікації.

Про поширеність хуліганства в Україні свідчать і результати кримінально-правової статистики. Аналіз зареєстрованих кримінальних правопорушень дає підстави виокремити регіони з різним рівнем поширення цього виду злочинності. Найбільша кількість випадків хуліганства традиційно фіксувалася у великих урбанізованих регіонах, насамперед у місті Києві, а також у Харківській та окремі роки Дніпропетровській областях. До регіонів із високими показниками також належали Вінницька, Львівська, Житомирська та Одеська області. Водночас у більшості областей України рівень зареєстрованих хуліганств залишався середнім або помірним, тоді як найменшу кількість таких кримінальних правопорушень було зафіксовано у Кіровоградській та Херсонській областях.

Наведені статистичні дані свідчать, що поширеність хуліганства має виражені регіональні особливості, які можуть бути зумовлені рівнем урбанізації, чисельністю населення, криміногенною ситуацією, соціально-економічними чинниками та ефективністю діяльності правоохоронних органів. Це підтверджує необхідність комплексного підходу до запобігання зазначеному кримінальному правопорушенню та вдосконалення практики його кваліфікації.

Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 296 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують громадський

порядок. Їх зміст полягає у дотриманні загальновизнаних правил поведінки, взаємній повазі між членами суспільства, підтриманні громадського спокою та створенні безпечних умов перебування людей у публічному просторі. Посягаючи на ці суспільні відносини, винна особа демонструє відкрите нехтування встановленими нормами співжиття, що негативно впливає на нормальне функціонування суспільства.

У науковій літературі громадський порядок розглядається як складна правова категорія, яка не обмежується лише забезпеченням тиші чи громадського спокою. Його зміст охоплює також систему моральних, етичних і правових норм, що регулюють поведінку людей у суспільстві та забезпечують стабільність суспільних відносин. Саме тому порушення громадського порядку проявляється не лише у створенні незручностей для оточуючих, а й у демонстративному ігноруванні загальноприйнятих правил співжиття, що підриває авторитет права та принципи суспільної моралі [18, с. 90].

Об'єктивна сторона хуліганства знаходить свій прояв у вчиненні дій, які грубо порушують громадський порядок і супроводжуються особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Такі дії можуть виражатися у відкритій агресивній поведінці, застосуванні фізичного насильства, використанні зброї або інших предметів, пристосованих для заподіяння тілесних ушкоджень, умисному пошкодженні майна, зриві масових заходів чи інших формах демонстративного нехтування суспільними нормами. Вирішальним є те, що поведінка винної особи виходить за межі звичайного конфлікту між окремими громадянами та посягає саме на громадський порядок як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони.

Поряд із основним об'єктом хуліганство нерідко посягає і на інші охоронювані законом суспільні відносини. Залежно від способу вчинення кримінального правопорушення додатковими об'єктами можуть виступати життя і здоров'я людини, її честь, гідність, особиста недоторканність, а також право власності. Наприклад, якщо хуліганські дії супроводжуються нанесенням тілесних ушкоджень, знищенням або пошкодженням майна чи іншими

насильницькими проявами, шкода завдається не лише громадському порядку, а й відповідним особистим або майновим правам потерпілих. Саме багатоб'єктний характер хуліганства є однією з причин складності його кримінально-правової кваліфікації та необхідності ретельного аналізу всіх фактичних обставин конкретної справи.

3.2. Суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 296 КК України

Для притягнення особи до кримінальної відповідальності за хуліганство необхідною є наявність усіх ознак суб'єкта кримінального правопорушення, визначених Кримінальним кодексом України. До них належать фізична природа суб'єкта, його осудність та досягнення встановленого законом віку кримінальної відповідальності.

Передусім суб'єктом хуліганства може бути лише фізична особа. Це зумовлено тим, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого статтею 296 КК України, полягає у вчиненні активних протиправних дій, які за своєю природою можуть бути реалізовані виключно людиною. При цьому закон не пов'язує відповідальність із громадянством чи службовим становищем особи. Відтак суб'єктом хуліганства може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства, а за наявності відповідних підстав — і службова особа, якщо її дії не пов'язані з виконанням службових повноважень [5].

Обов'язковою передумовою кримінальної відповідальності є осудність особи. Відповідно до положень статті 19 КК України, кримінальній відповідальності підлягає лише та особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення могла усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Якщо ж унаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового психічного розладу, недоумства або іншого хворобливого стану психіки особа була позбавлена такої здатності, вона визнається неосудною і не може бути

суб'єктом кримінального правопорушення [5]. Отже, для кваліфікації хуліганства обов'язковим є встановлення факту осудності винного на момент вчинення протиправного діяння.

Ще однією обов'язковою ознакою суб'єкта є досягнення встановленого законом віку кримінальної відповідальності. Загальне правило, закріплене у статті 22 КК України, передбачає відповідальність із шістнадцяти років. Водночас за окремі кримінальні правопорушення, перелік яких визначений законом, відповідальність настає вже з чотирнадцятирічного віку. До таких кримінальних правопорушень законодавець відносить і хуліганство [5].

Зниження віку кримінальної відповідальності за хуліганство пояснюється насамперед характером цього кримінального правопорушення. Як зазначає В. В. Шаблистий, таке законодавче рішення обумовлене тим, що особи віком від чотирнадцяти років здатні усвідомлювати протиправність і суспільну небезпечність хуліганських дій, а також достатньо часто виступають суб'єктами їх вчинення. Крім того, криміналізація таких діянь відповідає загальним принципам кримінального права та спрямована на забезпечення ефективного захисту громадського порядку [19, с. 91].

Особливого значення при кваліфікації хуліганства набуває суб'єктивна сторона кримінального правопорушення. Її зміст традиційно охоплює вину, мотив і мету, однак для складу хуліганства визначальними є саме форма вини та мотив вчинення діяння.

Водночас центральне місце у структурі суб'єктивної сторони займає мотив явної неповаги до суспільства. Саме ця ознака дозволяє відмежувати хуліганство від інших кримінальних правопорушень, які можуть супроводжуватися застосуванням насильства або заподіянням тілесних ушкоджень. Велика Палата Верховного Суду неодноразово наголошувала, що визначальним критерієм є не сам факт насильства, а внутрішнє спонукання винної особи. Якщо її дії спрямовані на демонстративне протиставлення себе суспільству, нехтування загальноприйнятими правилами поведінки та прагнення показати власну зверхність, такі дії можуть свідчити про наявність хуліганського мотиву [20].

Для хуліганства характерною є відсутність особистої неприязні як основної причини посягання. Нерідко протиправні дії вчиняються без будь-якого істотного приводу або через малозначний конфлікт, який навмисно провокує сам правопорушник. У таких випадках потерпілий часто стає випадковим об'єктом агресії, тоді як справжньою метою винного є демонстрація відкритої неповаги до суспільства. Саме на це звернула увагу Велика Палата Верховного Суду у постанові від 03 липня 2019 року у справі № 288/1158/16-к, зазначивши, що навіть конфлікт із потерпілим не виключає хуліганського мотиву, якщо він був свідомо спровокований самим винним і став лише приводом для подальших демонстративних насильницьких дій [20].

Водночас, якщо застосування насильства обумовлене виключно особистими неприязними відносинами, ревнощами, помстою чи іншими індивідуальними мотивами, сам факт вчинення протиправних дій у громадському місці ще не свідчить про наявність складу хуліганства. За таких обставин дії особи повинні кваліфікуватися за відповідними статтями Особливої частини КК України, які передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти життя, здоров'я чи інших благ особи [20].

На відміну від вини та мотиву, мета не належить до обов'язкових ознак складу хуліганства. Проте її встановлення має важливе значення під час індивідуалізації кримінальної відповідальності та призначення покарання. Як слушно зазначає Д. А. Демчишин, аналіз мети дозволяє більш повно охарактеризувати особу правопорушника та оцінити ступінь суспільної небезпечності його поведінки [21, с. 79].

Отже, суб'єктом хуліганства є осудна фізична особа, яка досягла встановленого законом віку кримінальної відповідальності. Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом та обов'язковою наявністю мотиву явної неповаги до суспільства. Саме цей мотив виступає основним критерієм відмежування хуліганства від суміжних кримінальних правопорушень і має вирішальне значення для правильної кримінально-правової кваліфікації.

РОЗДІЛ 4. ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ХУЛІГАНСТВА ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Однією з найбільш складних проблем сучасної правозастосовної практики залишається правильна кваліфікація хуліганських дій. Це зумовлено насамперед тим, що адміністративне та кримінальне законодавство регулюють суміжні за своїм змістом діяння, однак не містять чітких критеріїв їх розмежування. У результаті однакова або подібна за зовнішніми проявами поведінка може отримувати різну правову оцінку, що негативно впливає на забезпечення принципу законності та однаковості застосування норм права.

Основною причиною таких труднощів є використання законодавцем значної кількості оціночних понять. Зокрема, диспозиція статті 296 КК України містить категорії «грубе порушення громадського порядку», «явна неповага до суспільства», «особлива зухвалість» і «винятковий цинізм», зміст яких не конкретизований на нормативному рівні. Аналогічно стаття 173 КУпАП використовує конструкцію «інші подібні дії», не визначаючи її меж. За таких умов остаточна правова оцінка поведінки особи значною мірою залежить від аналізу фактичних обставин справи та внутрішнього переконання правозастосувача, що може призводити до різних підходів під час кваліфікації аналогічних діянь.

На практиці особливі труднощі виникають у випадках, коли протиправні дії за своїм характером займають проміжне положення між адміністративним проступком і кримінальним правопорушенням. Наприклад, демонстративна агресивна поведінка у громадському місці, що супроводжується нецензурною лайкою, погрозами чи застосуванням незначного фізичного впливу, може бути кваліфікована як дрібне хуліганство або як хуліганство залежно від того, як буде оцінено ступінь порушення громадського порядку, мотиви винної особи та рівень суспільної небезпечності її дій. Така ситуація створює ризик неоднакового застосування законодавства та може негативно впливати на дотримання принципу правової визначеності.

Певні труднощі пов'язані і з оцінкою фактичних обставин кримінального правопорушення. У деяких випадках вирішальне значення надається місцю вчинення діяння, кількості очевидців, суспільному резонансу або способу поведінки правопорушника. Однак самі по собі ці обставини не можуть автоматично свідчити про наявність складу кримінального правопорушення. Кримінально-правова оцінка повинна ґрунтуватися на комплексному дослідженні всіх елементів складу правопорушення, а не на окремих зовнішніх проявах поведінки.

Окремої уваги потребує й чинна редакція статті 173 КУпАП, окремі положення якої вже не повною мірою відповідають сучасним умовам розвитку суспільства. Використані законодавцем формулювання «нецензурна лайка», «образливе чіпляння до громадян» та «інші подібні дії» мають оціночний характер і не містять законодавчого визначення. Це ускладнює їх однакове тлумачення та залишає широкі межі для розсуду посадових осіб під час вирішення питання про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Крім того, стрімкий розвиток цифрових технологій зумовив появу нових форм антигромадської поведінки, які фактично залишаються поза сферою прямого правового регулювання. Йдеться про умисне провокування конфліктів під час онлайн-трансляцій, публічні образи та приниження через соціальні мережі, організацію демонстративних протиправних дій із метою їх подальшого поширення в мережі Інтернет та інші прояви цифрової агресії. Незважаючи на те що такі дії можуть істотно впливати на громадський порядок і формувати негативні моделі суспільної поведінки, чинне адміністративне законодавство не містить спеціальних положень щодо їх правової оцінки.

На нашу думку, підвищенню ефективності протидії хуліганству сприятиме вдосконалення законодавства у двох основних напрямках. По-перше, доцільно конкретизувати окремі оціночні поняття, що використовуються у статтях 173 КУпАП та 296 КК України, визначивши орієнтовні критерії їх застосування. По-друге, потребує оновлення зміст адміністративно-деліктних норм з урахуванням сучасних форм публічної агресії, пов'язаних із використанням цифрових

технологій та інформаційно-комунікаційного середовища. Такі зміни сприятимуть однаковому застосуванню законодавства, зміцненню принципу правової визначеності та підвищенню ефективності захисту громадського порядку.

На сучасному етапі розвитку адміністративного та кримінального законодавства вдосконалення правового регулювання відповідальності за хуліганські прояви потребує комплексного підходу. Насамперед доцільно переглянути зміст статті 173 КУпАП, оновивши її термінологічний апарат відповідно до сучасних умов розвитку суспільних відносин та конкретизувавши окремі ознаки складу адміністративного правопорушення. Такий підхід сприятиме більш чіткому розмежуванню адміністративної і кримінальної відповідальності та мінімізує можливість неоднокового тлумачення законодавства.

Одним із перспективних напрямів удосконалення є законодавче визначення орієнтовного переліку діянь, які можуть охоплюватися поняттям дрібного хуліганства. Встановлення таких критеріїв не повинно обмежувати можливість реагування на нові форми протиправної поведінки, однак стане важливим орієнтиром для працівників правоохоронних органів і суду під час правової кваліфікації конкретних випадків.

Не менш актуальним є вдосконалення положень статті 296 КК України. Зокрема, законодавчого уточнення потребують оціночні категорії «грубе порушення громадського порядку», «особлива зухвалість», «явна неповага до суспільства», а також поняття предметів, спеціально пристосованих або заздалегідь підготовлених для заподіяння тілесних ушкоджень. Чіткіші критерії застосування цих понять сприятимуть однаковому розумінню кримінально-правової норми та підвищать рівень правової визначеності.

Важливу роль у забезпеченні єдності правозастосування відіграє і судова практика. У зв'язку з цим доцільним є узагальнення практики розгляду справ цієї категорії та підготовка Верховним Судом відповідних правових позицій або рекомендацій щодо застосування статей 173 КУпАП і 296 КК України. Наявність

єдиних підходів до тлумачення оціночних понять сприятиме однаковому застосуванню законодавства судами різних інстанцій та зменшенню кількості помилок під час кваліфікації правопорушень.

Підвищення ефективності протидії хуліганству неможливе без належного рівня професійної підготовки працівників правоохоронних органів. Саме на початковому етапі документування правопорушення формується його первинна правова оцінка, від якої значною мірою залежить подальший хід адміністративного чи кримінального провадження. Тому систематичне підвищення кваліфікації працівників поліції, дізнавачів і слідчих, а також забезпечення належного процесуального керівництва прокурором сприятимуть більш якісній кваліфікації хуліганських дій та дотриманню прав усіх учасників провадження.

Отже, вдосконалення механізму юридичної відповідальності за хуліганство повинно поєднувати оновлення законодавства, розвиток єдиної судової практики та підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів. Лише комплексне вирішення зазначених питань забезпечить належний рівень правової визначеності, однакове застосування норм адміністративного і кримінального законодавства та ефективний захист громадського порядку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати особливості адміністративної та кримінальної відповідальності за хуліганські прояви, визначити критерії їх розмежування, дослідити проблеми правозастосування та окреслити можливі напрями вдосконалення законодавства України.

У процесі дослідження встановлено, що дрібне хуліганство та хуліганство мають спільний об'єкт правової охорони – громадський порядок, однак відрізняються ступенем суспільної небезпечності, характером протиправної поведінки та юридичними наслідками її вчинення. Дрібне хуліганство є адміністративним правопорушенням, яке порушує громадський спокій без істотної шкоди суспільним відносинам, тоді як хуліганство характеризується грубим порушенням громадського порядку, демонстративною неповагою до суспільства, особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, що обумовлює настання кримінальної відповідальності.

Дослідження положень КУпАП та КК України засвідчило, що законодавець передбачив різний механізм юридичної відповідальності залежно від характеру вчиненого діяння. Адміністративні стягнення за дрібне хуліганство спрямовані насамперед на виховний і превентивний вплив на правопорушника, тоді як кримінально-правові санкції за хуліганство покликані забезпечити захист громадського порядку від найбільш небезпечних проявів антисоціальної поведінки.

Особливу увагу у роботі приділено аналізу елементів складу адміністративного правопорушення та кримінального правопорушення. Встановлено, що для правильної кваліфікації вирішальне значення має комплексна оцінка об'єкта посягання, характеру та способу вчинення діяння, форми вини, мотиву й інших юридично значущих ознак. При цьому саме мотив явної неповаги до суспільства є визначальною ознакою, яка дозволяє відмежувати хуліганство від суміжних кримінальних правопорушень,

насамперед кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

У ході дослідження встановлено, що найбільші труднощі у правозастосовній діяльності виникають під час відмежування дрібного хуліганства від кримінально караного хуліганства, а також від інших суміжних складів кримінальних правопорушень. Причиною цього є використання законодавцем значної кількості оціночних понять, зміст яких не конкретизований у законі. Такі категорії, як «грубе порушення громадського порядку», «особлива зухвалість», «винятковий цинізм», «явна неповага до суспільства» та «інші подібні дії», залишають широкий простір для неоднакового тлумачення, що негативно позначається на єдності судової практики та реалізації принципу правової визначеності.

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано необхідність удосконалення чинного законодавства. Насамперед доцільним є оновлення положень статті 173 КУпАП шляхом конкретизації її диспозиції та приведення термінології у відповідність до сучасних умов розвитку суспільства. Не менш важливим є уточнення окремих оціночних понять, що містяться у статті 296 КК України, а також формування Верховним Судом єдиних підходів до їх тлумачення. Водночас підвищення ефективності протидії хуліганським проявам неможливе без належної професійної підготовки працівників правоохоронних органів та забезпечення єдності правозастосовної практики.

Отже, поставлена мета курсової роботи досягнута, а визначені завдання виконані. Проведене дослідження підтвердило, що ефективна протидія хуліганським проявам потребує комплексного поєднання чіткого нормативного регулювання, послідовної судової практики та належного рівня професійної діяльності органів правопорядку. Лише за таких умов можливо забезпечити належний захист громадського порядку, реалізацію принципу правової визначеності та однакове застосування норм адміністративного і кримінального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : від 07.12.1984 № 8074-10-ВР. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). 1984. Додаток до № 51. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru/paran60#n60>
2. Постанова ВС від 12.03.2020 у справі № 758/10134/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
3. Бабков В. Ю. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на громадський порядок. Харків: Право, 2018. С. 34–36.
4. Кальман О. П. Дрібне хуліганство як об'єкт адміністративного реагування. *Вісник кримінального судочинства*. 2020. № 2. С. 41–45.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. ст. 131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14?find=1&text=%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB#w1_28
6. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0192740-13>
7. Олійничук Р.П. Групове порушення громадського порядку та хуліганство: проблеми розмежування. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. №2. С. 138–141.
8. Розгляд судами кримінальних справ про хуліганство : Узагальнення Верховного суду України (узагальнення підготовлене суддею Верховного Суду України Ю. М. Кармазіним та науковим консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики О. Г. Литвишко). URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsen.nsf/0/F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B?OpenDocument&CollapseView&RestrictToCategory=F5833DE7E88EA4ECC2257293002E063B&Count=500&>

9. Чишко К.О. Особливості кваліфікації публічних деліктів, об'єктом посягання яких є громадський порядок і громадська безпека. 2017. №1 (59). С. 84–90.
10. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник. Київ, 2008. 256 с.
11. Курс адміністративного права : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 872 с.
12. Загальна декларація прав людини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. № 217 А (III) / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/print
13. Зозуля І. В. Громадська безпека як об'єкт захисту за адміністративним і кримінальним законодавством України. *Право і безпека*. 2003. № 1. Т. 2. С. 76–83.
14. Фатхутдінов В. Г. Правове регулювання забезпечення громадської безпеки. *Наше право*. 2013. № 8. С. 94–97.
15. Волкова Л. М. Адміністративно-правова протидія дрібному хуліганству : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Сімферополь, 2012. 210 с.
16. Науково-практичний коментар до статті 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK007636>
17. Кваша О. О., Пономаренко В.В. Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації за хуліганство у світлі практики Європейського суду з прав людини. *Правове життя сучасної України: матер. Межнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) Одеса: ВД «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 157–160.
18. Кальман О. П. Теоретико-правові аспекти охорони громадського порядку в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 3. С. 89–91.

- 19.Шаблистий В.В., Галемін О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії: монографія / за заг. ред. В.В. Шаблистого. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ; Ліра ЛТД, 2017. 164 с.
- 20.Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 р. у справі № 288/1158/16-к (провадження № 13-28кс19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
- 21.Демчишин Д.А. Суб'єктивні ознаки хуліганства за кримінальним правом України. *Приватне та публічне право*. 2021. № 1. С. 77-81.